

KİTAP TANITIMI,¹

MORTAN, Kenan, (2001) ULUSLARASI KAOS MU, TÜRKİYE'DE KRİZ Mİ? Dünya Yay., Ekonomi Dizisi, No: 8, 175 s.,İstanbul.

"Gelişme Sosyolojisi", "İktisat Felsefesi", "Azgelişme ve Küreselleşme" adıyla Sosyoloji'nin gündemine giren konularda ders veren biz üniversite mensuplarının en büyük sıkıntısı; konularında yazarların bolluğu ancak bir o kadar da içeriksizliğidir. Bu içeriksizlik bir iktisat metninin, *gerçek* alandaki göstergelerini, verilerini vermekten kaçınmasından tutun da, 'argumentative' (tartışmacı) olması gereken kısımların kısmen liberal bir 'retorik' ile geçiştirilmesine dek gider.

Neo-liberal iktisadi söylemin, büyük bir başarıyla kavramların içini boşaltarak, iktisat incelemesi yapanlara ve sosyal bilimcilere empoze ettiği bu içeriksizlik; aslında bir ideolojik bombardımanın *görünmeyen elidir*. Okuyucusunu, anlaşılmaz bir kavramlar bombardımanına boğar, sürekli bir retorik anlatımı ile, verisiz bir alanda, kendi spekülatif birikimini kabule zorlar; böylece okurunu "piyasa koşullarınca" denetler ve bütünüyle bir 'tüketici' konumuna indirger.

Mortan'ın 'Kaos ve Kriz' tespitlerini sorgulayarak yazdığı bu yeni çalışması yukarıda anılan ideolojinin geriletilmesi açısından büyük bir önem taşıyor: Gerek içeriğin deterministik bir indirgemecilikten kaçınılarak ele alınmış olması gerek biçimin 'retorik'e kaçmadan düzenlenmesi, çalışmayı güvenilir ve rahat okunabilir hale getirmiş.

Yurtdışı çalışmalarda çok emek verilmesi gereken bir çalışma türü olan 'okuma'(reading) kitabı yazma geleneği, ne yazık ki Türkiye'de en az yankı bulan alanlardan bir tanesidir. Reading çalışmaları, sadece alanlarına ait en son bilgiyi hem birikimli hem *dyakronik* (kronolojik olmayan, ama tarihsel olarak bağıtlı) bir biçimde vermekle kalmazlar; üstelik sadece *iyi bilen'in* anlatabileceği bir biçimi izleyerek olaylar ve olgular arasındaki örgüleri de kolayca anlaşılabilir biçimlerde ifade ederler. Mortan'ın kitabı bu alandaki bir boşluğu dolduruyor; verilerin kolayca izlenebilmesini sağlayacak tabloları sistemlerini kullanıyor, okurunun retoriğe boğulmadan, yapısal bir karşı çıkışı geliştirebilmesi için onunla tartışıyor ve böylece ve en zor tespitlerin dahi, kolaycılığa kaçmaksızın, retorik batağına saplanmaksızın izlenebilmesini sağlıyor. Daha da ötesi, metin içindeki öznel çıkarımlarını, gözlemlerini aktarma yoluyla bilimsel çöşkusunu paylaşmaktan kaçınmayarak; *iktisatçının insanlığı*, iktisadın insanı (da) için bir alanı olabileceği konusunda, tüm sosyal bilimcileri de kıvançlandırıyor.

Mortan, çalışmasında, kısmen eski yazılarından ve tespitlerinden hareketle, Türkiye'nin Kasım 2001 sonrası durumunu, sistem'in tıkanması olarak ele almış. Kitabın bütününde temel soru: 'Yön ve İçeriğin bundan böyle ne olabileceği?' sorusudur. Birinci Bölüm'de, uygarlığın hızı ve senkronları(yön ve içerikleri), çeşitli güç ilişkileri yolu ile irdeleniyor. İkinci Bölüm AB ve içeriğine ilişkin sorgulamaları kapsıyor. Bu kısım şimdiye kadar alışagelmış 'bütünleşme' tartışmasını dyakronik bir boyuta taşımayı hedefliyor: 'Yapısal dönüşümlerin tarihsel bağlantılarını sosyal

¹ H.Neşe Özgen, Doç. Dr., Ege Üni. Edebiyat Fak. Sosyoloji Böl., Bornova/İzmir

alandan kopmadan açıklama' boyutu, gerekirci olmayan bir dille bu kısımda irdeleniyor. Üçüncü Bölüm ABD ekonomisinin tıkanma noktaları ve bunların senkronları ve yönleri üzerinde çok önemli ipuçları içeren bir tartışma sunuyor: "Devleti bir şirket gibi gören ve yöneten anlayış iflas etmeye mahkumdur" (s: 99). Meksika ekonomisinin incelendiği Beşinci Bölümde, Dünya kapitalizminin uzun dalgalanmalarının(kontradief), Meksika ekonomisi üzerindeki kısa dönem bozucu etkileri tartışılıyor. Bu bulgulara göre, kontradief'ler artık, uzun eğilimler olarak, yararlı tespitler yapmamıza elverişli bir araç olmaktan çıkmaktadır. Bu yanıyla, büyük sayılar kanununa tâbi bir Dünya sistemi anlayışını terketmek zorunda olduğumuzu da gösteriyor. Öte yandan, Meksika'da sistemin kararsız (tedirgin) dalgalarının giderek sıklaşan krizlerle sonuçlanması, salt mali piyasalara müdahale yoluyla tüm iktisadi alanın düzenlenebileceğini öngören YDD'nin iflasını da haber veriyor.

Tüm bu tartışmalar ışığında, 5. ve son bölümü oluşturan Türkiye değerlendirmesi; kaotik yapının kriz olarak algılanmasının Türkiye için yaratabileceği tehlikelere özellikle dikkati çekiyor. Kısa dönemli, etkin ama iradi olarak Türkiye'nin öznel çıkarlarını savunacak bir iktisat politikasının aciliyetinin önemini de gündeme getiriyor.

Mortan'ın çalışması, özellikle 11 Eylül 2001'i 'Tüm dünyanın yaşadığı *sosyal kırıltma* ve ideolojik kayıplar' olarak niteleyenlere, adeta bir ön bilgilenme ve nelerin olabileceğini önceden gösterebilme çalışmasıdır. Malum, 11 Eylül 2001'de kamplaşmalar 'Hiç bir şey'in eskisi gibi olmayacağı'na ilişkin savlarla 'Hiç bir şeyin değişmediğine ilişkin' savlar arasında içeriksiz bir tartışmaya dönmek üzere!.. Mortan bu '*hiç ve herşey'in* aslında ne kadar başka bir içerikle okunmuş olması gerektiğini iyi gösteriyor.